

PRIVATIZACIJA SODOBNIH OBOROŽENIH SPOPADOV PREK ZASEBNIH VOJAŠKIH IN VARNOSTNIH PODJETIJ: JE TRENUTNA MEDNARODNOPRAVNA UREDITEV USTREZNA?¹

Vasilka Sancin,

univerzitetna diplomirana pravnica, doktorica pravnih znanosti, redna profesorica in predstojnica Katedre za mednarodno pravo na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani

Maruša T. Veber,

univerzitetna diplomirana pravnica, doktorica pravnih znanosti, docentka na Katedri za mednarodno pravo na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani

Peter Podržaj,

diplomirani pravnik (UN), študent magistrske stopnje na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani

Gal Veber,

diplomirani pravnik (UN), študent magistrske stopnje na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani

1. UVOD

Mednarodno pravo oboroženih spopadov² (MPOS) – *ius in bello* – v najširšem smislu zajema vojno pravo in mednarodno humanitarno pravo,³ slednje pa

¹ Raziskovalno delo, ki je podlaga za ta prispevek, je bilo opravljeno v okviru projekta Mednarodnopravna ureditev zasebnih vojaških podjetij, ki ga je financirala Univerza v Ljubljani v okviru Internega razpisa za projekte s področja uvajanja pristopov na raziskovanju utemeljenega kurikula, izvedli pa so ga avtorji tega prispevka.

² Angl. *international law of armed conflict*. To podpanogo mednarodnega prava je treba razlikovati od mednarodnega prava uporabe sile – *ius ad bellum* – oziroma angleško *international law on the use of force*, ki določa vsebinska in institucionalna merila pravno dopustne uporabe sile s strani držav in v odnosih med državami ter katerega temeljni okvir je opredeljen v Ustanovni listini Organizacije združenih narodov (četrti odstavek 2. člena, 39. in 42. člen in 51. člen Ustanovne listine). V. Sancin, D. Švarc in M. Ambrož, nav. delo, str. 33.

³ Angl. *international humanitarian law*.

določa vsa pravila in načela mednarodnega pogodbenega in običajnega prava, ki urejajo ravnanje posameznikov z namenom zmanjšati trpljenje ljudi in škodo na objektih in okolju v času oboroženih spopadov.⁴ Privatizacija sodobnih oboroženih spopadov prek vse pogostejše delegacije vojaških aktivnosti, ki so jih tradicionalno izvajale vojske držav, zasebnim vojaškim in varnostnim podjetjem (ZVVP), pod vprašaj postavlja ustreznost trenutne na »države osredinjene« mednarodnopravne ureditve MPOS.⁵

Razlogi za porast prisotnosti ZVVP na bojiščih so večplastni, zagotovo pa k trendu pomembno pripomore potreba držav po optimizaciji njihovih vojaških zmogljivosti ter želja po prisotnosti na bojiščih v nestabilnih in nevarnih okoljih, ki niso v neposrednem strateškem interesu držav oziroma za katere države nimajo ustrezne nacionalne podpore za napotitev lastnih vojaških sil.⁶ ZVVP so prisotna v številnih nemednarodnih, pa tudi mednarodnih oboroženih spopadih po svetu, vključno z oboroženimi spopadi v afriških državah,⁷ Iraku,⁸ Afganistanu,⁹ Siriji¹⁰ in Ukrajini,¹¹ kar odpira številna mednarodnopravna vprašanja, vključno z odgovornostjo držav, ki najemajo ali dovoljujejo aktivnosti ZVVP, za morebitne kršitve mednarodnega prava, ki jih izvajajo ZVVP.¹² Poleg tega je treba poudariti, da je za pravno obravnavo uslužbencev ZVVP relevantno tudi mednarodno pravo človekovih pravic, ki v času oboroženih spopadov velja poleg MPOS.¹³ Vendar pa se ta prispevek osredinja zgolj na položaj ZVVP v MPOS, ki je temeljni mednarodnopravni okvir za urejanje aktivnosti držav in nedržavnih akterjev v času oboroženih spopadov.

⁴ V. Sancin, D. Švarc in M. Ambrož, nav. delo, str. 33.

⁵ D. Türk, nav. delo, str. 71. Glej tudi B. Bučar, nav. delo.

⁶ S. Chesterman in C. Lehnardt, nav. delo, str. 1.

⁷ A. McIntyre in T. Weiss, nav. delo, str. 67–81.

⁸ D. Isenberg, nav. delo, str. 82–93.

⁹ Reality Check team, nav. delo.

¹⁰ E. Bouzo, nav. delo.

¹¹ Skupina Wagner je bila med drugim umeščena na sankcijski seznam EU glede dejanj, ki spodbujajo ali ogrožajo ozemeljsko nedotakljivost, suverenost in neodvisnost Ukrajine. Glej na primer Izvedbena uredba Sveta (EU) 2023/755 z dne 13. aprila 2023 o izvajanju Uredbe (EU) št. 269/2014 o omejevalnih ukrepih v zvezi z dejanji, ki spodbujajo ali ogrožajo ozemeljsko nedotakljivost, suverenost in neodvisnost Ukrajine, Uradni list EU, L 100, 13. april 2023, str. 1–3.

¹² C. Lehnardt, nav. delo (2007), str. 139–157; W. Williams in J. Maddocks, nav. delo.

¹³ *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, Advisory Opinion, ICJ Reports 226, 1996, tč. 25; *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*, Advisory Opinion, ICJ Reports 136, 2004, tč. 106.

MPOS je ena najstarejših panog mednarodnega prava, ki se je razvila z namenom urejanja aktivnosti držav v času oboroženih spopadov.¹⁴ Čeprav gre za enega najbolj podrobno urejenih in kodificiranih področij mednarodnega prava, ki delno zajema tudi aktivnosti nedržavnih akterjev v času oboroženih spopadov,¹⁵ pa položaj ZVVP in njihovih uslužbencev ostaja neustrezno obravnavan in posledično nerazjasnjen.¹⁶ Srž problema je v binarnem razumevanju statusa oseb v času oboroženega spopada: posameznik, ki se znajde na vojnem območju, je bodisi borec bodisi civilist, pri čemer je za opredelitev statusa borca povezava z državo, ki je ena od strani oboroženega spopada, ključna. Polega tega MPOS »vmesnih« opredelitev in statusov ne podpira, institut plačancev v oboroženih spopadih pa ne ponuja enoznačnega odgovora glede ZVVP, saj zaradi ozko postavljenih pogojev v zgolj redkih primerih uslužbenca ZVVP lahko kvalificiramo kot plačance. Privatizacija vojaških aktivnosti v tem smislu zamegljuje tradicionalno delitev med borci in civilisti, posledično pa tudi status, odgovornosti in pravice, ki uslužbencem ZVVP po MPOS pripadajo.¹⁷ Od njihovega statusa bo na primer odvisno, ali so lahko uslužbenci ZVVP neposreden vojaški cilj v času oboroženih spopadov in kakšen bo obseg njihove odgovornosti: ali lahko odgovarjajo že zgolj za sodelovanje v sovražnostih (enako kot civilisti, ki se neposredno vključijo v sovražnosti) ali pa zgolj za kršitve MPOS (na primer za vojna hudodelstva, enako kot borci).¹⁸

Na podlagi trenutno veljavnega MPOS ni mogoče najti preprostega odgovora glede opredelitve¹⁹ in statusa uslužbencev ZVVP, ki je odvisen predvsem od narave odnosa, ki ga ima posamezni uslužbenec z državo, ki je najela storitve ZVVP ter od vrste aktivnosti, ki jih tak posameznik izvaja.²⁰ Uslužbenca ZVVP bi lahko šteli za borce, civiliste, neposredno udeležene v sovražnostih ali za

¹⁴ V. Sancin, D. Švarc in M. Ambrož, nav. delo, str. 47.

¹⁵ Danes je splošno sprejeto, da so s pravom oboroženih spopadov zavezane tudi oborožene skupine, ki delujejo v nemednarodnih ali mednarodnih oboroženih spopadih. Pravilo 139 Študije o običajnem mednarodnem humanitarnem pravu, Mednarodni odbor Rdečega križa (Študija MORK), <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/slo-irrc_857_henckaerts.pdf> (21. 2. 2024); glej tudi skupni 3. člen Ženevskih konvencij in prvi odstavek 1. člena Dopolnilnega protokola II k Ženevskim konvencijam. Ženevske konvencije in dopolnilni protokoli, I. del (Konvencije) in II. del (Protokoli), Zbirka Mednarodno pravo, Mednarodni dokumenti, Ministrstvo za zunanje zadeve RS in Založba Fakultete za družbene vede, Ljubljana 2019. Podrobneje o tem glej J. K. Kleffner, nav. delo, str. 443–461.

¹⁶ E.-C. Gillard, nav. delo, str. 530; E. Calazans, nav. delo, str. 37.

¹⁷ E. Calazans, nav. delo, str. 37; I. Knut, nav. delo, str. 81.

¹⁸ Glej tudi E. Tambay in A. Khalfaoui, nav. delo.

¹⁹ Za predstavitev različnih možnih opredelitev glej na primer M. Urueña-Sánchez in H. Olásolo, nav. delo, str. 135–160.

²⁰ E.-C. Gillard, nav. delo, str. 530.

plačance,²¹ vendar pa jih v nobeno od teh kategorij ni mogoče umestiti brez podrobne analize dejanskih okoliščin, v katerih ZVVP delujejo. Slednje one-mogoča jasno, vnaprejšnjo, opredelitev njihovega statusa, ki bi omogočala tudi jasno opredelitev obveznosti ZVVP in držav, ki take družbe najemajo.²² Razjasnitev pravnega statusa uslužbencev ZVVP na podlagi MPOS je pomembna, zlasti ker zagotavlja zavedanje omenjenih posameznikov o njihovih pravicah in obveznostih po mednarodnem humanitarnem pravu ter jih motivira k doslednejšem spoštovanju mednarodnega humanitarnega prava v oboroženih spopadih; služi kot opredelitev pravnega statusa tudi državam in preostalim akterjem in s tem njihove vpletenosti v oborožene spopade; ter omogoča učinkovitejše urejanje in nadzor aktivnosti ZVVP.²³

V nadaljevanju najprej obravnavamo pojem ZVVP in njihove aktivnosti. Sledi analiza temeljnih dveh statusov uslužbencev ZVVP v MPOS (borca in civilista), pri čemer so natančno preučeni pogoji, ki bi jih uslužbenci ZVVP morali izpolnjevati, da bi jih lahko klasificirali v eno od teh dveh skupin. Nato analiziramo institut neposredne udeležbe v sovražnostih, ki zajame večino sodobnih aktivnosti ZVVP. Sledi kritična opredelitev pojma plačancev v MPOS, ki večinoma ne zajemajo primerov delovanja ZVVP. V sklepnih mislih so predlogi za nadaljnje mednarodnopravno urejanje.

2. POJEM IN AKTIVNOSTI ZVVP

V zadnjih letih je mogoče zaznati porast števila ZVVP ter vse pogostejšo uporabo njihovih storitev s strani držav.²⁴ Združene države Amerike (ZDA), Združeno kraljestvo, Kitajska in Južna Afrika predstavljajo približno 70 odstotkov trga ZVVP, pri čemer so te države tudi največji uporabniki njihovih storitev.²⁵

V povezavi z oboroženimi spopadi v Iraku in Afganistanu je bil na primer pomemben partner ZDA podjetje Blackwater (danes poznano pod imenom

²¹ Prav tam, str. 561.

²² Treba je poudariti, da se poleg odgovornosti držav, ki ZVVP najemajo, postavlja tudi vprašanje odgovornosti ozemeljske države, kjer se ZVVP nahaja, ter »domače države«, v kateri imajo ZVVP sedež. Podrobna analiza teh vprašanj sicer presega namen tega prispevka. Več o tem glej: Montreujski dokument o ustreznih mednarodnih pravnih obveznostih in dobrih praksah za države v zvezi z delovanjem zasebnih vojaških in varnostnih podjetij med oboroženim spopadom, Zvezni oddelek za zunanje zadeve Švicarske federacije in Mednarodni odbor Rdečega križa (MORK), Montreux 2008. Glej Mednarodni odbor Rdečega križa, nav. delo (2013).

²³ Glej tudi E. Calazans, nav. delo, str. 39–40.

²⁴ Od leta 1980 do danes naj bi se skupno število ZVVP povečalo za skoraj šestkrat O. Swed in D. Burland, nav. delo, str. 3.

²⁵ Prav tam, str. 5.

Academi),²⁶ ki se je neposredno vključevalo v oborožene spopade v nasprotju s pravili MPOS, saj je med drugim uporabljalo silo zoper civiliste.²⁷ Slednje je v strokovni javnosti sprožilo številne razprave o zakonitosti in legitimnosti delovanja takih ponudnikov vojaških in varnostnih storitev.²⁸ »Pokol na trgu Nisour« (angl. *Blackwater Nisour Square massacre*), v katerem je umrlo 31 iraških civilistov,²⁹ je v ZDA sprožil nekatere zakonodajne spremembe na področju kazenskega in vojaškega prava na nacionalni ravni,³⁰ na mednarodni ravni pa zavezanost in odgovornost uslužbencev ZVVP za kršitve MPOS ostaja nejasna.

Svet za človekove pravice Organizacije združenih narodov (OZN) je sicer leta 2017 ustanovil medvladno delovno skupino,³¹ ki naj bi preučila možnosti sprejema mednarodnega regulatornega okvira za urejanje, spremljanje in nadzor dejavnosti ZVVP.³² Vendar pa zaradi številnih nesoglasij, vključno z naravo dokumenta, ki bi to področje urejal, pogajanja v okviru skupine niso bila uspešna.³³ Po drugi strani si v okviru Generalne skupščine OZN in Sveta za človekove pravice, zlasti nekatere države globalnega juga, prizadevajo za prepoved plačancev in tudi širše ZVVP,³⁴ vendar pa zaradi nasprotovanja nekaterih dru-

²⁶ E. Krahmann, nav. delo, str. 66.

²⁷ J. Palmer, nav. delo, str. 27; M. Molino Jiménez, nav. delo, str. 31.

²⁸ E. Krahmann, nav. delo, str. 53.

²⁹ J. Palmer, nav. delo, str. 24.

³⁰ E. Krahmann, nav. delo, str. 63.

³¹ Angl. *Open-ended intergovernmental working group to elaborate the content of an international regulatory framework on the regulation, monitoring and oversight of the activities of private military and security companies*, <<https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/pms-cs/igwg-index1>> (11. 4. 2024).

³² Resolucija Sveta za človekove pravice 36/11 (9. oktober 2017) UN Doc. A/HRC/RES/36/11.

³³ Glej poročilo četrte seje medvladne delovne skupine: Progress report on the fourth session of the open-ended intergovernmental working group to elaborate the content of an international regulatory framework, without prejudging the nature thereof, to protect human rights and ensure accountability for violations and abuses relating to the activities of private military and security companies z dne 4. junija 2023, <<https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/pms-cs/igwg-index/4th-session-igwg-military>> (11. 4. 2024). Na omenjeni seji je bil prisoten kot predstavnik delegacije Evropske unije pri OZN in drugih mednarodnih organizacijah v Ženevi tudi eden od avtorjev članka, Peter Podržaj.

³⁴ Glej na primer Report on the use of mercenaries as a means of violating human rights and impeding the exercise of the right of peoples to self-determination, resolucija GS OZN A/RES/61/151 z dne 19. decembra 2006, najnovejši resoluciji GS OZN: A/RES/77/206 z dne 15. oktobra 2022 in A/78/191 z dne 22. decembra 2023; ter Report of the Working Group on the use of mercenaries as a means of violating human rights and impeding the exercise of the right of peoples to self-determination, resolucija Sveta OZN za človekove pravice A/HRC/15/25/ z dne 2. novembra 2010, najnovejša resolucija: A/HRC/RES/54/3 z dne 13. oktobra 2023. V slednji Svet poziva »vse države, naj z največjo pozornostjo prepovejo uporabo zasebnih podjetij, ki nudijo mednarodno vojaško svetovanje in

gih držav (na primer ZDA in Združenega kraljestva) ne moremo pričakovati, da bi taka prizadevanja privedla do splošne prepovedi ZVVP.

Splošno sprejete definicije ZVVP ni. Najprepričljivejši poskus opredelitve pojma ZVVP je bil podan v okviru Montreujskega dokumenta, sprejetega leta 2008, kot rezultat pobude Švice in Mednarodnega odbora Rdečega križa (MORK), v katerem so predstavljene pravne obveznosti držav glede dejavnosti ZVVP v času oboroženih spopadov in tudi katalog dobrih praks za izvajanje teh obveznosti v praksi.³⁵ ZVVP opredeljuje kot zasebna podjetja,³⁶ ki nudijo vojaške in/ali varnostne storitve,³⁷ pri čemer je za klasifikacijo ključna narava storitev, ki jih opravljajo, ne pa formalni korporacijskopравни status ali njihova lastna samoopredelitev.³⁸ Ta opredelitev je široka in se ne omejuje zgolj na neposredno delovanje ZVVP na bojiščih z uporabo sile, ampak vključuje tudi izvajanje drugih, podpornih, nalog.³⁹

Koncepta ZVVP ne smemo zamenjevati ali enačiti s plačanci, katerih aktivnosti so prepovedane na podlagi mednarodnih pogodb in v nacionalni zakonodaji številnih držav, MPOS pa jim odreka status borca in vojnega ujetnika.⁴⁰ Pojem plačancev je zaradi strogo opredeljenih pogojev⁴¹ ožji od pojma ZVVP,

varnostne storitve.« Zadnja resolucija GS OZN A/RES/78/191 z dne 22. decembra 2023, ki je pozivala države k prepovedi ZVVP, je bila izglasovana z veliko podporo držav, saj je zanjo glasovalo 129 držav, 52 jih je glasovalo proti in 6 držav se je glasovanja vzdržalo. Proti so glasovale zlasti države globalnega severa, kot so ZDA, Združeno kraljestvo, in države članice EU, vključno s Slovenijo. Slabih dvajset let pred tem je v podporo resoluciji GS OZN A/RES/61/151 z dne 19. decembra 2006 glasovalo 127 držav, 51 jih je glasovalo proti in 7 se jih je vzdržalo.

³⁵ Montreujski dokument (2008).

³⁶ Montreujski dokument v izvirniku pod definicijo ZVVP uporablja izraz *business*. Zato se je zdelo raba generičnega pojma zasebna podjetja ustrežnejša od bolj specifičnega korporacijskopravnega pojma zasebnih gospodarskih družb. Pri tem pa prevod dodatno otežuje dejstvo, da se za zasebna vojaška in varnostna podjetja v angleščini uporablja izraz *private military and security companies*. Te nedoslednosti kažejo na dejstvo, da pripravljavci Montreujskega dokumenta najverjetneje niso imeli v mislih stroge delitve, kot jo pozna specifično področje korporacijskega prava.

³⁷ M.-L. Tougas, nav. delo, str. 309.

³⁸ Prav tam.

³⁹ Podobno tudi S. Chesterman in C. Lehnardt, nav. delo, (2007), str. 2–3.

⁴⁰ Glej na primer Konvencija Organizacije afriške enotnosti (OAU) o odpravi plačanstva iz leta 1977, *United Nations Treaty Series*, vol. 1490, str. 89, datum sprejema: 3. julij 1977, datum začetka veljavnosti: 22. april 1985; Mednarodna konvencija Združenih narodov proti novačenju, uporabi, financiranju in usposabljanju plačancev iz leta 1989, *United Nations Treaty Series*, vol. 2163, str. 75, datum sprejema: 4. december 1989, datum začetka veljavnosti: 20. oktober 2001.

⁴¹ Glej 47. člen Prvega dopolnilnega protokola k Ženevskim konvencijam iz leta 1977, *United Nations Treaty Series*, vol. 1125, str. 3, datum sprejema: 8. junij 1977, datum začetka veljavnosti: 7. december 1978 (v nadaljevanju DP I). DP I je objavljen v Uradnem list

pri čemer so plačanci fizične osebe, ZVVP pa so pravne osebe s samostojno korporativno strukturo. ZVVP za izvajanje svojih storitev zaposlujejo fizične osebe, vendar slednjih zgolj zaradi tega še ne moremo šteti za plačance, če ne izpolnjujejo pogojev, ki bodo pojasnjeni spodaj.⁴² ZVVP svojim strankam nudijo bistveno širši obseg storitev od plačancev: od prevoza hrane, svetovanja in transporta do varovanja oseb in vojaških objektov ter vzdrževanja in upravljanja oborožitvenih sistemov.⁴³

V zadnjem času je javnosti najbolj znan primer skupine Wagner,⁴⁴ ZVVP, ki je bilo v Rusiji ustanovljeno leta 2014. Čeprav se njene uslužbenke pogosto opredeljuje kot plačance,⁴⁵ bi, kot bo pojasnjeno spodaj, zaradi restriktivnih pogojev, ki za status plačanca izhajajo iz MPOS, zlasti zahteve, da plačanec ni državljan strani v spopadu, Wagnerjevce lahko opredelili kot plačance le v omejenih primerih. Pripadniki skupine Wagner naj bi med drugim kršili MPOS in izvajali številna vojna hudodelstva in kršitve človekovih pravic v Ukrajini,⁴⁶ Siriji,⁴⁷ Libiji,⁴⁸ Sudanu,⁴⁹ Srednjeafriški Republiki⁵⁰ in Maliju,⁵¹ zaradi česar so bili nekateri Wagnerjevci med drugim uvrščeni na sankcijski seznam Evropske unije.⁵²

SFRJ, Mednarodne pogodbe, št. 16/78; akt o notifikaciji nasledstva – Uradni list RS št. 14/92, Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 7/19. Enake kriterije lahko najdemo v 1. členu Konvencije Organizacije afriške enotnosti (OAU) o odpravi plačanstva iz leta 1977; in 1. členu Mednarodne konvencije Združenih narodov proti novačenju, uporabi, financiranju in usposabljanju plačancev iz leta 1989, *United Nations Treaty Series*, vol. 2163, str. 75, datum sprejema: 4. december 1989, datum začetka veljavnosti: 20. oktober 2001, pri čemer pri slednji manjka kriterij neposrednega sodelovanja v sovražnostih.

⁴² Glej 5. razdelek tega prispevka.

⁴³ M. L. Tougas, nav. delo, str. 309.

⁴⁴ Angl. *Wagner Group*.

⁴⁵ W. Williams in J. Maddocks, nav. delo.

⁴⁶ Glej na primer *The Guardian*, nav. delo.

⁴⁷ E. Bouzo, nav. delo.

⁴⁸ I. Barabanov in N. Ibrahim, nav. delo.

⁴⁹ J. Howell, P. Mwai in G. Atanesian, nav. delo.

⁵⁰ *The Sentry*, nav. delo.

⁵¹ Center for Strategic and International Studies, nav. delo.

⁵² Izvedbena uredba Sveta (EU) 2023/755 z dne 13. aprila 2023 o izvajanju Uredbe (EU) št. 269/2014 o omejevalnih ukrepih v zvezi z dejanji, ki spodbujajo ali ogrožajo ozemelsko nedotakljivost, suverenost in neodvisnost Ukrajine, Uradni list EU, L 100I, 13. april 2023, str. 1–3.

Primer skupine Wagner pa še zdaleč ni edini. Že samo Mednarodno združenje za kodeks ravnanja (ICoCA)⁵³ ima 139 članov in opazovalcev ZVVP.⁵⁴ Med njimi jih ima deset sedež v ZDA,⁵⁵ 13 v Združenem kraljestvu,⁵⁶ 23 v Iraku,⁵⁷

⁵³ The International Code of Conduct Association (ICoCA), za več informacij glej spletno stran ICoCA <<https://icoca.ch>> (12. 4. 2024).

⁵⁴ Glej spletno stran ICoCA, Members, <<https://icoca.ch/membership>> (12. 4. 2024).

⁵⁵ Med ZVVP s sedežem v ZDA, ki delujejo v tujini, so: Acuity International (delovanje po vsem svetu); Meridian Global Consulting (zagotavljanje storitev pomorske varnosti v Indijskem oceanu); Patriot Group International (zagotavljanje varnostnih storitev v Afganistanu, Iraku, na Japonskem in v ZDA); SOC LLC (zagotavljanje varnostnih storitev v Srednjeafriški republiki, Iraku, Izraelu in ZDA); Triple Canopy, Inc (zagotavljanje varnostnih storitev v Iraku, Kuvajtu in ZDA); Reinaert LLC (zagotavljanje varnostnih storitev v Iraku, Kuvajtu in ZDA); Risk and Strategic Management (Afganistan, Etiopija, Južni Sudan, Nigerija, Tanzanija, Ukrajina, Združeno kraljestvo, Zambija in ZDA); VxL Enterprises LLC (Bahami, Kanada, Francija, Gvajana, Švica in ZDA).

⁵⁶ Med ZVVP s sedežem v Združenem kraljestvu, ki delujejo v tujini, so: Belstone Dart International (zagotavljanje varnostnih storitev v Somaliji in Združenem kraljestvu); Black Pearl Maritime Security Management (zagotavljanje storitev pomorske varnosti v mednarodnih vodah, delovanje v Adenskem zalivu, na vzhodni obali Afrike in v Indijskem oceanu); Control Risks (zagotavljanje varnostnih storitev v Iraku); EOS Risk Group (zagotavljanje storitev pomorske varnosti v Adenskem zalivu, na vzhodni obali Afrike in v Indijskem oceanu); G4S Risk Management (zagotavljanje varnostnih storitev v Iraku in Združenem kraljestvu); GardaWorld (zagotavljanje varnostnih storitev v Afganistanu, Belgiji, Burundiju, Demokratični republiki Kongo, na Haitiju, v Iraku, Keniji, Kurdistanu (Irak), Libiji, Malaviju, Maliju, Mozambiku, Nigeriji, Ruandi, Somaliji, Tanzaniji, Ukrajini, Ugandi, ZAE, Združenem kraljestvu, ZDA, Jemnu in Zambiji); Axien Security Ltd (delovanje v Afganistanu, ZAE in Združenem kraljestvu); Black Onyx Maritime (delovanje v Adenskem zalivu, Indijskem oceanu in Rdečem morju); Hawki Worldwide (delovanje v Libiji in Združenem kraljestvu); Salama Fikira Group (delovanje v Avstraliji, Kolumbiji, Demokratični republiki Kongo, Gani, Adenskem zalivu, Gvinejskem zalivu, odprtem morju, Hongkongu, Indijskem oceanu, Keniji, Mavriciju, Mozambiku, Rdečem morju, Senegalu, Singapurju, Tanzaniji, Ugandi in Združenem kraljestvu); Sangfroid Group Ltd (Perzijski zaliv); Africa Risk Compliance (Gvinejski zaliv, Indijski ocean); MS Risk Limited (delovanje v Burkini Faso, Kanadi, Kubi, Slonokoščeni obali, Egiptu, Etiopiji, Finski, Gani, Grčiji, Gvineji, Gvinejskem zalivu, Haitiju, Otoku Man, na Norveškem, v Turčiji in Združenem kraljestvu).

⁵⁷ Vsa ZVVP s sedežem v Iraku delujejo v Iraku.

tri na Kitajskem,⁵⁸ v Nemčiji⁵⁹ in na Cipru⁶⁰ ter dve v Franciji.⁶¹ Večina ZVVP iz omenjenih držav deluje na različnih konfliktnih območjih, na primer v Iraku, Afganistanu, Adenskem zalivu, Rdečem morju, Gvinejskem zalivu, Južnem Sudanu, Libiji, Haitiju, Izraelu in Palestini. Prav tako številna ZVVP svoje storitve opravljajo tako v državah sedeža kot tudi v tretjih državah. V okviru oboroženega spopada v Ukrajini se je odstrla pomembna vloga zasebnih tehnoloških podjetij, ki imajo zaradi hibridne narave konfliktov s konvencionalnimi in kibernetskimi vojaškimi aktivnostmi ključno vlogo pri zagotavljanju kibernetske varnosti, preprečevanju kibernetskih napadov in odkrivanju takih napadov nasprotnika.⁶² Ta podjetja se zaradi negativne konotacije ne opredeljujejo kot ZVVP, ampak raje kot »obrambni izvajalci«, »varnostni svetovalci« ali »podjetja za obvladovanje tveganj«,⁶³ čeprav gre, podobno kot pri »klasičnih« ZVVP, za zasebna podjetja, ki izvajajo določene varnostne naloge za naročnika, ki je lahko tudi država.

Omeniti je treba tudi, da naročniki storitev ZVVP niso samo države, ampak tudi mednarodne organizacije ali nevladne organizacije. ZVVP so tako na primer v preteklosti sodelovala pri aktivnostih Afriške unije kot tudi pri varovanju osebja OZN.⁶⁴

Pri vseh omenjenih oblikah delovanja ZVVP se v okviru MPOS postavlja vprašanje, ali so njihovi uslužbenci, ki sodelujejo pri sovražnostih, zavezani k spoštovanju MPOS in kakšen je njihov status v oboroženem spopadu – ali so zaradi svojih aktivnosti lahko legitimen vojaški cilj napada in katere pravice jim pripadajo ob morebitnem zajemu s strani nasprotnika.

⁵⁸ Med ZVVP s sedežem na Kitajskem, ki delujejo v tujini, so: HXZA Group (Arabski zaliv, Kitajska, Egipt, Adenski zaliv, Gvinejski zaliv, odprto morje, Indijski ocean, Rdeče morje, Singapurska ožina, Šrilanka in Uganda) in Hanwei International Security Services (Adenski zaliv, Irak, Malaška ožina, Južnoafriška republika, Šrilanka).

⁵⁹ ZVVP s sedežem v Nemčiji, ki delujejo v tujini, so: ISN International Security Network (Nemčija in Združeno kraljestvo); Red Castle for Security, Occupational Safety and Training GmbH (Libija); Result Group (Bangladeš, Nemčija).

⁶⁰ ZVVP s sedežem na Cipru, ki delujejo v tujini, so: Hart Security Limited (Afganistan in Somalija); Interarma Ltd (Adenski zaliv, vzhodna obala Afrike in Indijski ocean); United Guards Services Ltd (odprto morje, Adenski zaliv, vzhodna obala Afrike in Tihi ocean); Page Protective Services (Ciper, Izrael in Palestina).

⁶¹ ZVVP s sedežem v Franciji, ki delujejo v tujini, so: Amarante International (Afganistan, Alžirija, Burundi, Centralna afriška republika, Francija, Jordanija, Niger in Venezuela); GEOS (Alžirija, Centralna afriška republika, Čad, Francija, Irak, Libija, Mali, Venezuela).

⁶² S. Pell, nav. delo. Glej na primer Microsoft, nav. delo.

⁶³ M. Picard, nav. delo.

⁶⁴ C. E. Pavel, nav. delo, str. 326.

3. BORCI ALI CIVILISTI?

Eno od najpomembnejših vprašanj v zvezi z ZVVP na podlagi MPOS z neposrednimi praktičnimi posledicami za vpletene posameznike je torej status uslužbencev ZVVP. Vprašanje je, ali jih lahko štejemo za borce ali civiliste po MPOS.⁶⁵ Status borca se lahko pripiše zgolj uslužbencem ZVVP, ki jih uporablja država (kot svoje organe oziroma akterje, katerih dejanja so pripisljiva državi),⁶⁶ tisti, ki delujejo v imenu nedržavnih akterjev, pa lahko delujejo le kot civilisti.⁶⁷ Z vidika narave aktivnosti, ki jih izvajajo ZVVP, mora biti presoja opravljena od primera do primera, na podlagi dejanskih okoliščin, saj bi nekatere aktivnosti ZVVP lahko vodile v neposredno sodelovanje v sovražnostih.⁶⁸

Če uslužbenca ZVVP lahko štejemo za borce, imajo ti pravico do neposrednega sodelovanja v sovražnostih,⁶⁹ kar na eni strani vključuje tako imenovano imuniteto borca, »dovoljenje za ubijanje ali prizadevanje poškodb« sovražnih borcev in uničevanje sovražnikovih vojaških ciljev, na drugi strani pa so borci tudi legitimen vojaški cilj nasprotnika.⁷⁰ V primeru ujetništva jim pripada tudi status vojnega ujetnika ter s tem zaščita na podlagi Tretje Ženevske konvencije⁷¹ (ŽK III) ter mednarodnega običajnega prava.⁷² Ne sme se jih preganjati za neposredno sodelovanje v sovražnostih,⁷³ kar pa jih ne razbremeni odgovornosti za morebitne kršitve MPOS, vključno z vojnimi hudodelstvi in hudodelstvi zoper človečnost.⁷⁴

⁶⁵ E. Calazans, nav. delo, str. 38; Gillard, nav. delo, str. 531; J. Cvetek, nav. delo, str. 8–12.

⁶⁶ 4.–11. člen, Členi o odgovornosti držav za mednarodno protipravna dejanja (Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts) (ARSIWA), Yearbook of the International Law Commission, 2001, vol. II (Part Two).

⁶⁷ E.-C. Gillard, nav. delo, str. 534; A. Kees, nav. delo (2011), str. 203.

⁶⁸ E. Calazans, nav. delo, str. 39.

⁶⁹ N. Melzer, nav. delo (2009), str. 46.

⁷⁰ E. Calazans, nav. delo, str. 38; To »dovoljenje za ubijanje ali ranjenje« se imenuje »borčevski privilegij«. Glej drugi odstavek 43. člena DP I. Glej tudi 3. člen Četrte Haaške konvencije o spoštovanju zakonov in običajev vojne na kopnem iz leta 1907 (v nadaljevanju IV. Haaška konvencija), <<https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/hague-conv-iv-1907?activeTab=undefined>> (14. 2. 2024).

⁷¹ Tretja Ženevska konvencija iz leta 1949, *United Nations Treaty Series*, vol. 75, str. 135, datum sprejema: 12. avgust 1949, datum začetka veljavnosti: 21. oktober 1950 (v nadaljevanju ŽK III). ŽK III je objavljena v Uradnem listu Prezidijuma Ljudske Skupščine FLRJ, št. 6/50 in 24/50, akt o notifikaciji nasledstva – Uradni list RS, št. 14/92, Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 7/19.

⁷² Pravila 106–108 in Pravilo 128(A) Študije MORK.

⁷³ E.-C. Gillard, nav. delo, str. 531.

⁷⁴ E. Calazans, nav. delo, str. 38.

Če se uslužbenci ZVVP štejejo za civiliste,⁷⁵ velja, da ti ne smejo biti cilj napadov, razen v primeru neposrednega sodelovanja v sovražnostih.⁷⁶ To pomeni, da lahko postanejo cilj napada, vendar jim v primeru morebitnega zajetja ne pripada status vojnega ujetnika, hkrati pa se jim lahko sodi že za samo sodelovanje v sovražnostih, čeprav s tem niso zagrešili nobene kršitve MPOS.⁷⁷

3.1. Uslužbenci ZVVP kot borci

Pojem borca ima v MPOS poseben pomen, ki ga ne smemo enačiti s sicer sozvočnim izrazom borec⁷⁸ v splošnem pomenu besede.⁷⁹ Status borca po MPOS (in s tem tudi podredni status vojnega ujetnika v primeru zajetja) je mogoč samo v kontekstu mednarodnega oboroženega spopada,⁸⁰ pri čemer pa v nemednarodnem oboroženem spopadu pripadniki oboroženih sil države lahko štejejo za borce le za namen uporabe načela razlikovanja.⁸¹ Klasifikacija narave oboroženega spopada ima torej pomembno vlogo pri presoji statusa uslužbencev ZVVP, ki sodelujejo v oboroženih spopadih.⁸² ŽK III v 4. členu opredeljuje kategorije oseb, ki jih lahko štejemo za borce, pri čemer sta za analizo statusa uslužbencev ZVVP pomembni zlasti dve kategoriji, na podlagi katerih so borci opredeljeni kot:⁸³ pripadniki oboroženih sil v spopadu⁸⁴ in pod določenimi pogoji tudi oborožene skupine, ki pripadajo eni od strani v spopadu.⁸⁵

⁷⁵ Na primer tisti, ki niso člani oboroženih sil strani v spopadu ali člani prostovoljnih čet in uporniških gibanj, ki niso udeleženci *levée en masse* in niso borci na splošno.

⁷⁶ N. Melzer, nav. delo (2009), str. 20; in K. Dörman, nav. delo, str. 46.

⁷⁷ E.-C. Gillard, nav. delo, str. 531; K. Dörman, nav. delo, str. 45.

⁷⁸ Angl. *fighter*.

⁷⁹ E.-C. Gillard, nav. delo, str. 531; Generični pojem borec se uporablja za vsakogar, ki neposredno sodeluje v sovražnostih.

⁸⁰ Pravilo 3 in uvodna opomba 33. poglavja Študije MORK.

⁸¹ Glej Pravilo 1 Študije MORK.

⁸² V situaciji nemednarodnega oboroženega spopada se uporablja samo 3. skupni člen Ženevskih konvencij skupaj z relevantnim običajnim mednarodnim pravom oboroženih spopadov.

⁸³ E.-C. Gillard, nav. delo, str. 531. Preostali dve kategoriji borcev najdemo v 3. in 6. točki prvega odstavka 4. člena ŽK III.

⁸⁴ 1. točka prvega odstavka 4. člena ŽK III.

⁸⁵ 2. točka prvega odstavka 4. člena ŽK III. Glej tudi V. Sancin, D. Švarc in M. Ambrož, nav. delo, str. 115–116.

3.1.1. Pripadniki oboroženih sil držav

Status borca v MPOS primarno pripada članom oboroženih sil⁸⁶ držav (pripadnikom redne vojske), skupaj s pripadniki milic in prostovoljnih enot, če so te del takih oboroženih sil.⁸⁷ Gre za pravilo običajnega mednarodnega prava,⁸⁸ ki je kodificirano tudi v prvi točki prvega odstavka 4. člena ŽK III. MPOS pa ne nudi jasnih smernic glede tega, katere osebe bi lahko šteli za pripadnike oboroženih sil, in ne določa specifičnih pogojev, ki bi jih morale izpolnjevati milice ali prostovoljne enote, da bi jih kot take lahko šteli za del oboroženih sil neke države.⁸⁹ Jasno je zgolj to, da bi lahko samo zasebni pogodbeniki (uslužbenci ZVVP), ki jih najame država, pridobili status borca kot člani oboroženih sil.⁹⁰

Praksa držav po drugi strani pokaže, da zgolj pogodba med državo in ZVVP ni odločilen pogoj za to, ali uslužbencem ZVVP pripada status borca ali ne, saj mora z državo obstajati nekoliko močnejša in bolj formalna povezava.⁹¹ Čeprav za vzpostavitev zveze ni odločilna narava aktivnosti uslužbencev ZVVP, je slednja ključna pri presoji vprašanja neposredne udeležbe v sovražnostih ter posledično pri opredelitvi posameznika kot legitimnega cilja na podlagi MPOS.⁹² Odgovor na vprašanje, ali so pripadniki ZVVP vključeni v strukturo oboroženih sil države, je treba iskati v zakonodajah posameznih držav. Taki kazalniki bi med drugim lahko bili: skladnost z nacionalnimi postopki za novačenje in vpoklic, zaposlitev na ministrstvih za obrambo, podvrženost vojaški disciplini in pristojnosti, vključenost v vojaško hierarhijo, posest identifikacijskih dokumentov, kot jih predpisuje ŽK III, nošenje uniform ipd.⁹³ Z izjemo novačenja in vpoklica pa tudi ti kazalniki niso vedno zadosten dokaz za ugotovitev pripadnosti oboroženim silam države.⁹⁴ Še težje pa bi bilo ugotavljati tako pripadnost državi posameznikov, ki bi jih ZVVP najelo za opravljanje posameznih nalog v vlogi podizvajalcev.

⁸⁶ Izjema so medicinsko in versko osebje.

⁸⁷ E. Calazans, nav. delo, str. 46–51; E.-C. Gillard, nav. delo, str. 531–536; J. Cvetek, nav. delo, str. 8–12.

⁸⁸ Pravilo 3 Študije MORK.

⁸⁹ E.-C. Gillard, nav. delo, str. 532.

⁹⁰ E. Calazans, nav. delo, str. 47; E. C. Gillard, nav. delo, str. 533.

⁹¹ I. Knut, nav. delo, str. 81; E.-C. Gillard, nav. delo, str. 533; L. Cameron, nav. delo (2006), str. 584.

⁹² E. Calazans, nav. delo, str. 47; E.-C. Gillard, nav. delo, str. 533.

⁹³ E. Calazans, nav. delo, str. 47–48; E.-C. Gillard, nav. delo, str. 533.

⁹⁴ Prav tam.

3.1.2. Pripadniki milic in prostovoljnih čet, ki pripadajo eni od strani oboroženega spopada

Medtem ko se 1. točka prvega odstavka 4. člena ŽK III primarno osredotoča na osebe, ki so formalno vključene v oborožene sile posamezne države, pa 2. točka prvega odstavka 4. člena ŽK III zajema pripadnike skupin, ki so sicer strukturno neodvisne, vendar se bojujejo skupaj z oboroženimi silami države, ki je udeležena v oboroženem spopadu.⁹⁵

Uslužbenci ZVVP, ki pripadajo eni od strani mednarodnega oboroženega spopada, pri čemer koncept »pripadnosti strani oboroženega spopada« pomeni katerokoli *de facto* zvezo med omenjeno skupino in stranjo oboroženega spopada, kar lahko vključuje tudi tihi dogovor,⁹⁶ če lahko na podlagi aktivnosti ZVVP sklepamo, na čigavi strani oboroženega spopada se borijo,⁹⁷ se lahko kvalificirajo kot borci, če kot celota zadostijo štirim dodatnim kriterijem:

1. poveljevati ji mora poveljnik, ki je odgovoren za svoje podrejene;
2. uporabljati morajo na daleč razpoznavne razločevalne znake;
3. odkrito nositi orožje; in
4. svoje aktivnosti izvajati v skladu z MPOS.⁹⁸

Glede prvega pogoja velja, da morajo biti uslužbenci ZVVP podvrženi specifični disciplini, pri čemer so njihovi poveljniki odgovorni za njihova dejanja, čeprav niso vojaški častniki.⁹⁹ ZVVP bi ta kriterij lahko izpolnjevala, saj imajo večje in bolj organizirane gospodarske družbe tipično tudi hierarhično strukturo z ustreznimi mehanizmi nadzora.¹⁰⁰ Po drugi strani pa tisti uslužbenci ZVVP, ki delujejo samostojno oziroma v skupinah brez stroge hierarhične strukture, tega kriterija ne izpolnjujejo.¹⁰¹

Drugi in tretji pogoj, ki zahtevata nošenje razpoznavnih razločevalnih znakov in odkrito nošenje orožja, sta se v praksi zaradi narave dela ZVVP izkazala za težavna. To še zlasti velja za nošenje razpoznavnih znakov, saj številni usluž-

⁹⁵ Ta določba je bila oblikovana zaradi rešitve nejasnosti glede položaja partizanov med drugo svetovno vojno. Glej J. de Preux in drugi, nav. delo (1960), str. 52.

⁹⁶ E. Calazans, nav. delo, str. 49; E.-C. Gillard, nav. delo, str. 534: Pogodba z državo za opravljanje določenih dejavnosti bi lahko kazala na razmerje odvisnosti ali zvestobe.

⁹⁷ E. Calazans, nav. delo, str. 49; E.-C. Gillard, nav. delo, str. 534; J. Pictet in drugi, nav. delo (1987), str. 57.

⁹⁸ 2. točka prvega odstavka 4. člena ŽK III; E. Calazans, nav. delo, str. 49; E.-C. Gillard, nav. delo, str. 534.

⁹⁹ J. Pictet in drugi, nav. delo (1987), str. 59.

¹⁰⁰ M. Schmitt, nav. delo, str. 529.

¹⁰¹ Tako tudi E. Calazans, nav. delo, str. 50.

benci ZVVP ne nosijo razpoznavnih uniform (če pa jih, so praviloma zelo raznolike), čeprav odkrito nosijo orožje.¹⁰²

Četrty pogoj, ki se nanaša na izvajanje aktivnosti v skladu z MPOS, mora izpolnjevati skupina kot celota in ne vsak posamezni uslužbenec ZVVP. Številna ZVVP so sicer že podala enostranske izjave skladnosti njihovega delovanja s pravili MPOS, nekatera pa so celo podpisala Mednarodna pravila ravnanja za zasebne ponudnike varnostnih storitev.¹⁰³ Za zadostitev četrtemu kriteriju pa je pomembno, da skupina tudi v praksi spoštuje pravila MPOS.

Omeniti je treba, da v praksi ZVVP praviloma delujejo zunaj vojaškega ustroja posameznih držav in torej ne delujejo kot *de facto* člani oboroženih sil, kar izključuje uporabo 1. in 2. točke prvega odstavka 4. člena ŽK III in pomeni, da nimajo statusa borca.¹⁰⁴ Ob upoštevanju tega lahko zaključimo, da bi le peščica uslužbencev ZVVP, ki izpolnjujejo vse zgoraj naštetе pogoje, lahko pridobila status borca na podlagi 2. točke prvega odstavka 4. člena ŽK III.

3.1.3. Spremembe, uvedene s Prvim dopolnilnim protokolom iz leta 1977

Določbe ŽK III so bile dopolnjene s 43. členom DP I,¹⁰⁵ ki pa v praksi nima bistvenega vpliva na pravni status uslužbencev ZVVP.¹⁰⁶ Temeljna razlika je zahtevana povezava med uslužbenci ZVVP kot *de facto* borci in državo. ŽK III uporablja izraz »pripadati« strani, DP I pa uporablja izraz »pod poveljstvom« odgovornega ene od strani v spopadu. Kriterij »pripadati« v primerjavi s kriterijem »biti pod poveljstvom« se razlaga nekoliko bolj restriktivno. Stopnja povezanosti med državo in ZVVP, da bi slednje lahko šteli kot del oboroženih

¹⁰² E. Calazans, nav. delo, str. 50; E.-C. Gillard, nav. delo, str. 533.

¹⁰³ Glej Kodeks ravnanja za zasebna podjetja, 9. november 2010: med podpisniki je tudi nekaj podjetij s sedežem v ZDA, kot na primer Triple Canopy, DynCorp, EODT in Academi (predhodno poznano kot Blackwater in pozneje Xe Services, po združitvi s Triple Canopy pa kot Constellis Holdings).

¹⁰⁴ E. Calazans, nav. delo, str. 51.

¹⁰⁵ 43. člen DP I — Oborožene sile, določa:

»(1) **Oborožene sile strani v spopadu sestavljajo vse organizirane oborožene sile, skupine in enote, ki so pod poveljstvom**, ki je tej strani odgovorno za vodenje svojih podrejenih, tudi če to stran zastopa vlada ali oblast, ki je nasprotna stran ne priznava. Za take oborožene sile velja notranji sistem discipline, ki med drugim zagotavlja spoštovanje pravil mednarodnega prava, ki se uporabljajo v oboroženem spopadu.

(2) Pripadniki oboroženih sil strani v spopadu (razen zdravstvenega in verskega osebja iz 33. člena III. konvencije) so **borci**, kar pomeni, da imajo pravico neposredno sodelovati v sovražnostih.

(3) Kadar koli stran v spopadu v svoje oborožene sile vključi paravojaško organizacijo ali oborožen organ pregona, o tem obvesti druge strani v spopadu.« (Poudarek dodan).

¹⁰⁶ E.-C. Gillard, nav. delo, str. 536.

sil, mora namreč biti po ŽK III nekoliko višja, saj je vezana na odobritev države.¹⁰⁷ O tem, ali je pogodba med ZVVP in državo, ki storitve najema, zadošten element za vzpostavitev kriterija poveljstva države, so potekale številne razprave,¹⁰⁸ uveljavilo pa se je stališče, da pogodba sama po sebi ne more zadoščati, če uslužbenci ZVVP delujejo zunaj državnega vojaškega ustroja, torej če niti država niti vojaški poveljnik nimata neposredne avtoritete nad posameznimi pogodbeniki.¹⁰⁹

DP I ima širok krog držav pogodbenic (174),¹¹⁰ pri čemer je definicija oboroženih sil iz 43. člena DP I danes sprejeta kot del običajnega mednarodnega prava.¹¹¹ Kljub temu nekatere države, vključno z nekaterimi »zahodnimi« državami (na primer Združenimi državami Amerike in Izraelom), niso ratificirale DP I in ne sprejemajo širše definicije borcev na podlagi 43. člena DP I.¹¹²

Vprašanje statusa borcev uslužbencev ZVVP v mednarodnih oboroženih spopadih je eno najpomembnejših vprašanj, ki se danes poraja v MPOS in ima neposredne praktične posledice za vse vpletene posameznike, vključno s presojo odgovornosti držav za ravnanja ZVVP.¹¹³ Na podlagi 91. člena DP I so namreč države pogodbenice odgovorne za vsa dejanja, ki so jih zagrešile osebe, ki jih štejemo za del oboroženih sil države.¹¹⁴ Država tako odgovarja tudi takrat, ko uslužbenci ZVVP, ki so del strukture državnih oboroženih sil, izvršijo protipravno dejanje.¹¹⁵

¹⁰⁷ E. Calazans, nav. delo, str. 55.

¹⁰⁸ Expert Meeting on Private Military contractors – Final report, nav. delo, str. 11–12.

¹⁰⁹ E. Calazans, nav. delo, str. 55.

¹¹⁰ Tri države so le podpisnice (Islamska republika Iran, Pakistan in Združene države Amerike), 20 držav pa DP I ni niti podpisalo (Andora, Azerbajdžan, Butan, Eritreja, Indija, Indonezija, Izrael, Kiribati, Malezija, Marshallovi otoki, Mjanmar, Nepal, Niue, Papua Nova Gvineja, Singapur, Somalija, Šrilanka, Tajska, Turčija in Tuvalu). Glej MORK International Humanitarian Law Databases, <<https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/state-parties>> (21. 2. 2024).

¹¹¹ Pravili 3 in 4, Študije MORK; L. Doswald-Beck in J. M. Henckaerts, nav. delo, str. 11–16.

¹¹² Ti dve državi se štejeta za vztrajni nasprotnici (angl. *persistent objectors*) obravnavani običajnopравни definiciji. E. Calazans, nav. delo, str. 57.

¹¹³ Glej MORK, <<https://casebook.icrc.org/law/implementation-mechanisms>> (4. 2. 2024).

¹¹⁴ 91. člen DP I določa: »Stran v spopadu, ki krši določbe konvencij ali tega protokola, mora plačati odškodnino, če je to potrebno. Odgovorna je za vsa dejanja, ki jih storijo osebe, ki so del njenih oboroženih sil.« ponavlja 3. člen IV Haaške konvencije iz leta 1907, ki določa: »Vojskujoča se stran, ki krši določbe pričujočih pravil, mora biti, če tako zahteva primer, biti odgovorna za plačilo nadomestila. Odgovorna je za vsa dejanja, ki jih storijo osebe, ki so del njenih oboroženih sil.«

¹¹⁵ E. Calazans, nav. delo, str. 95.

3.2. Uslužbenci ZVVP kot civilisti

Civilisti so za namene uporabe načela razlikovanja v mednarodnem oboroženem spopadu opredeljeni negativno, in sicer kot vsak posameznik, ki ni niti pripadnik oboroženih sil katere od strani v spopadu niti sodelujoči v *levée en masse*.¹¹⁶ Pri tem je treba poudariti, da praksa držav glede vprašanja, ali člane oboroženih uporniških skupin štejemo kot člane oboroženih sil ali civiliste, ostaja še precej nejasna.¹¹⁷

Večine uslužbencev ZVVP, ki so aktivni v oboroženih spopadih, ni mogoče šteti za pripadnike oboroženih sil države. Zato bi jih lahko v splošnem opredelili kot civiliste, na podlagi MPOS upravičene do zaščite pred neposrednim napadom. Vendar pa jih njihova tesna povezanost z oboroženimi silami in drugimi vojaškimi cilji v praksi izpostavlja večjim nevarnostim od tistih, ki običajno grozijo drugim civilistom.¹¹⁸ Na drugi strani pa se prav zaradi njihove tesne povezanosti in vpletenosti v oborožen spopad zdi neustrezno, da bi imeli status in zaščito, enako preostalim civilistom, zato v nadaljevanju analiziramo status uslužbencev ZVVP kot civilistov.

Kot izjemo od pravila, da so samo borci tisti, ki so v primeru zajetja upravičeni do statusa vojnega ujetnika,¹¹⁹ so posebna kategorija civilistov tisti, ki spremljajo oborožene sile in bi lahko vključevala tudi uslužbence ZVVP. Gre za posameznike, ki spremljajo oborožene sile, ne da bi bili dejansko tudi njihovi pripadniki, kot so na primer civilni člani posadk vojaških letal, vojni dopisniki, oskrbovalci, člani delovnih enot ali služb, ki skrbijo za dobrobit vojske. Tudi tem osebam lahko pripada status vojnega ujetnika pod pogojem, da jim je dejavnost odobrila oborožena sila in jim v ta namen izdala tudi ustrezne identifikacijske dokumente.¹²⁰

Glede na neizčrpen seznam primeroma naštetih aktivnosti, ki jih tipično izvajajo prav ZVVP in njihovi zaposleni, kot na primer za vojno dopisništvo, dobave in preostale podporne storitve za oborožene sile, bi se lahko štelo, da so uslužbenci ZVVP, ki take aktivnosti izvajajo, vendar ne sodelujejo neposredno v sovražnostih, upravičeni do statusa vojnega ujetnika, čeprav niso niti

¹¹⁶ Prvi odstavek 50. člena DP I. Civilisti so definirani kot osebe, ki jih ne moremo uvrstiti niti v kategorije, zajete v prvem, drugem in tretjem odstavku 4. člena ŽK III, niti v splošno definicijo oboroženih sil v 43. členu DP I. Glej tudi J. Pictet in drugi, nav. delo (1986), tč. 1916; MORK, nav. delo (2009), str. 20–26.

¹¹⁷ L. Doswald-Beck in J. M. Henckaerts, nav. delo, str. 17.

¹¹⁸ MORK, nav. delo (2009), str. 38.

¹¹⁹ 4. točka prvega odstavka 4. člena ŽK III.

¹²⁰ Prav tam.

člani oboroženih sil niti borci.¹²¹ Pogoj je, da ne nosijo vojaških uniform in niso oboroženi.¹²² Pri tem identifikacijski dokument, ki naj bi ga prejeli, služi zgolj kot varovalka in ni bistven za njihov pravni status civilistov oziroma za njihov morebitni status vojnega ujetnika,¹²³ morajo pa prejeti jasno odobritev s strani države, ki je udeležena v spopadu, iz katere mora biti razvidna jasna povezava med storitvami, ki jih opravljajo, in oboroženimi silami.¹²⁴ Vendar pa je treba poudariti, da bi zopet zgolj obstoj pogodbe med ZVVP in državo težko šteli za *per se* odobritev s strani države.¹²⁵ Praksa nekaterih držav civiliste, ki spremljajo oborožene sile, razlikuje od »običajnih« civilistov po Četrta Ženevski konvenciji¹²⁶ (ŽK IV), saj jim dodeljuje status vojnega ujetnika, čeprav so aktivno sodelovali v sovražnostih.¹²⁷

Uslužbenice ZVVP, ki niso ne *de jure* in ne *de facto* inkorporirani v strukturo oboroženih sil, je najbolj smotrno opredeliti kot »običajne« civiliste z imuniteto, ki vključuje prepoved neposrednega napada nanje,¹²⁸ ne pripada pa jim status vojnega ujetnika. To pomeni, da lahko status »običajnih« civilistov velja tudi za uslužbenice ZVVP, ki so jih najele entitete, ki niso države, kot so na primer medvladne organizacije, nevladne organizacije in organizirane oboro-

¹²¹ K. Ipsen, nav. delo, str. 107; E. Calazans, nav. delo, str. 57; E.-C. Gillard, nav. delo, str. 537.

¹²² Še vedno ni jasno, ali civilisti, ki spremljajo oborožene sile, lahko nosijo orožje. V praksi nekaterih držav, na primer Združenega kraljestva, je sprejeto, da lahko omenjeni posamezniki nosijo manjše orožje za samoobrambo. Glej na primer Dokument Ministrstva za obrambo Združenega kraljestva, *Manual of the Law of Armed Conflict*, iz leta 2004, tč. 4.3.7: »The law is silent on the question of whether such civilians may be issued with weapons. To ensure retention of non-combatant status, they should be issued with small arms for self-defence purposes only. It should be borne in mind that, if they carry arms, they are likely to be mistaken for combatants.«

¹²³ J. S. Pictet in drugi, nav. delo (1952), str. 64.

¹²⁴ E. Calazans, nav. delo, str. 58.

¹²⁵ E.-C. Gillard, nav. delo, str. 537.

¹²⁶ Četrta ženevska konvencija iz leta 1949, *United Nations Treaty Series*, vol. 75, str. 287, datum sprejema: 12. avgust 1949, datum začetka veljavnosti: 21. oktober 1950 (v nadaljevanju ŽK IV). ŽK IV je objavljena v Uradnem listu Prezidijuma Ljudske Skupščine FLRJ, št. 6/50 in 24/50, akt o notifikaciji nasledstva – Uradni list RS, št. 14/92, Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 7/19.

¹²⁷ Glej na primer: The US Department of Defense Guidance for Determining Workforce Mix, Instruction No. 1100.22 z dne 7. septembra 2006 in Contractor Personnel Authorized to accompany the US Armed Forces, Instruction No. 3020.41 z dne 3. oktobra 2005.

¹²⁸ Tretji odstavek 51. člena DP I; tretji odstavek 13. člena Drugega dopolnilnega protokola iz leta 1977, *United Nations Treaty Series*, vol. 1125, str. 609, datum sprejema: 8. junij 1977, datum začetka veljavnosti: 7. december 1978 (v nadaljevanju DP II). DP II je objavljen v Uradnem listu SFRJ, Mednarodne pogodbe, št. 16/78, akt o notifikaciji nasledstva – Uradni list RS, št. 14/92, Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 7/19. Pravilo 6, Študija MORK.

žene skupine v situacijah nemednarodnega oboroženega spopada. Vendar pa je njihov položaj lahko izenačen z »običajnimi« civilisti zgolj, dokler oziroma če niso neposredno udeleženi v sovražnostih.¹²⁹ Kot bo pojasnjeno v nadaljevanju, v tem primeru namreč izgubijo imuniteto civilista.

4. NEPOSREDNA UDELEŽBA V SOVRAŽNOSTIH USLUŽBENCEV ZVVP

Pojem neposredne udeležbe v sovražnostih, zaradi posebne narave dejavnosti ZVVP ter geografske in organizacijske bližine njihovega osebja oboroženim silam in sovražnostim na terenu zahteva posebno pozornost z vidika analize statusa pripadnikov ZVVP.¹³⁰ To je zlasti pomembno, kadar uslužbenca ZVVP lahko opredelimo kot civiliste.¹³¹ Neposredna udeležba v sovražnostih pomeni izgubo privilegijev (imunitete pred napadom ali statusa vojnega ujetnika), do česar lahko pride tako v mednarodnem kot tudi nemednarodnem oboroženem spopadu.¹³² MPOS ne vsebuje podrobne opredelitve tega instituta, njegova razlaga in vsebina pa tudi ni bila razjasnjena ne prek prakse držav ne prek mednarodne sodne prakse.¹³³

Na podlagi temeljnih pravil razlage mednarodnih pogodb je pojem neposredne udeležbe v sovražnostih treba razlagati v dobri veri in v skladu z običajnim pomenom, ki ga lahko izluščimo iz njegovih sestavnih izrazov v njihovem kontekstu ter v luči predmeta in namena MPOS.¹³⁴ Pojem je pri tem sestavljen iz dveh elementov, in sicer iz »sovražnosti« in »neposredne udeležbe«.¹³⁵ Prvi se nanaša na (kolektivno) uporabo sredstev in metod škodovanja sovražniku,¹³⁶ pri slednjem pa gre za (individualno) vpletenost posameznika v te sovražno-

¹²⁹ E.-C. Gillard, nav. delo, str. 539.

¹³⁰ N. Melzer, nav. delo (2009), str. 40; C. Lehnardt, nav. delo (2013), str. 428–430; L. Cameron, nav. delo (2017), str. 153.

¹³¹ Prvi odstavek 50. člena, tretji odstavek 51. člena in drugi odstavek 43. člena DP I.

¹³² N. Melzer, nav. delo (2009), str. 44–45.

¹³³ Prav tam, str. 41.

¹³⁴ Prvi odstavek 31. člena Dunajske konvencije o pravu mednarodnih pogodb (Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 9/92, 3/93, 9/93, 5/99, 9/08, 13/11 in 9/13, konvencija je objavljena v Uradnem listu SFRJ – Mednarodne pogodbe, št. 30/72, njen novi prevod pa je objavljen v Uradnem listu RS – Mednarodne pogodbe, št. 13/11 (Uradni list RS, št. 87/11; v nadaljevanju DKPMP); N. Melzer, nav. delo (2009), str. 41.

¹³⁵ N. Melzer, nav. delo (2009), str. 43.

¹³⁶ Glej MORK Rules of International Humanitarian Law and Other Rules Relating to the Conduct of Hostilities, Mednarodni odbor Rdečega križa, Ženeva 2005, Oddelek II o sovražnostih. Za izvajanje sovražnosti v pogodbenem mednarodnem humanitarnem pravu ni enotnega izraza. Uporabljeni so izrazi »sovražnosti«, »vojskovanje« (prvi odstavek 35. člena DP I), »vojaške operacije« (53. člen ŽK IV, prvi odstavek 51. člena

sti.¹³⁷ Komentar dodatnih protokolov k ŽK nadalje definira pojem sovražnosti kot dejanja, ki so po svoji naravi ali namenu namenjena povzročitvi škode osebu ali opremi oboroženih sil.¹³⁸ Po mnenju nekaterih nacionalnih sodišč je taka definicija preozka, saj izključuje dejanja, ki so namenjena povzročitvi škode civilistom nasprotne strani v oboroženem spopadu in bi morala biti tudi dejanja, katerih narava in cilj je povzročiti škodo civilistom, vključena v definicijo sovražnih dejanj.¹³⁹ Pojem ne zajema zgolj situacij, v katerih posameznik dejansko uporabi orožje, ampak tudi situacije, ko posameznik izvede sovražna dejanja brez uporabe konvencionalnih orožij.¹⁴⁰ Kibernetški napad, ki ga izvedejo uslužbenci ZVVP, bi tako na primer lahko povzročil tudi funkcionalno škodo vojaškim objektom, ne da bi se pri tem uporabilo kakršnokoli konvencionalno orožje.¹⁴¹ Podobno gre – pod določenimi pogoji, ki bodo podrobneje predstavljeni spodaj – za neposredno udeležbo v sovražnostih tudi v primerih, ko na primer civilist na bojišču oskrbuje vojsko z orožjem in strelivom. Čeprav posameznik tega orožja ne bo uporabil, bo s tako aktivnostjo lahko izgubil imuniteto civilista in postal cilj napada.

Z izjemo Skupine Wagner bi bilo najverjetneje težko najti jasen primer uslužbencev ZVVP, ki uporabljajo konvencionalno orožje z namenom povzročitve neposredne škode sovražniku.¹⁴² Vojaške operacije namreč vključujejo več različnih aktivnosti, ki se jih lahko poveri ZVVP kot zunanjemu izvajalcu, na primer proizvodnja orožja in streliva, oskrba s hrano in nudenje zavetja borbem, ki v večini primerov ne pomenijo neposredne udeležbe v sovražnostih, dejanska izvedba začetka vojaških operacij pa pomeni tovrstno udeležbo. Glede skoraj vseh aktivnosti ZVVP, ki spadajo v vmesno polje in jih ni mogoče umestiti ne v prvo in ne v drugo kategorijo, pa obstajajo nesoglasja med državami in avtorji.¹⁴³ Še zlasti sporni sta dejavnosti, ki pomenita glavni vir prihodkov ZVVP, in sicer podporne funkcije, kot so obveščevalna in tehnična podpora,

DP I, prvi odstavek 13. člena DP II) in »operacije« (48. člen DP I). Izrazi se uporabljajo izmenično.

¹³⁷ Glej drugi odstavek 43. člena, prvi in tretji odstavek 45. člena, tretji odstavek 51. člena in točko e prvega odstavka 67. člena DP I ter tretji odstavek 13. člena DP II.

¹³⁸ J. Pictet in drugi, nav. delo (1987), str. 618.

¹³⁹ Izraelsko vrhovno sodišče v primeru *Targeted Killing Case*, 14. december 2006, HCJ 769/02, *The Public Committee against Torture in Israel and Palestinian Society for the Protection of Human Rights and the Environment v. The Government of Israel*, tč. 33.

¹⁴⁰ J. Pictet in drugi, nav. delo (1987), str. 618–619.

¹⁴¹ E. Calazans, nav. delo, str. 65.

¹⁴² C. Lehnardt, nav. delo (2013), str. 428.

¹⁴³ Prav tam, str. 428–429; N. Melzer, nav. delo (2008), str. 334. L. Doswald-Beck in J. M. Henckaerts, nav. delo, str. 23.

vzdrževanje in transport vojaške opreme in sistemov, ipd., ter nudenje varnostnih storitev v okoliščinah oboroženega spopada ali vojaške okupacije.¹⁴⁴

Kot je ugotovilo Mednarodno kazensko sodišče za nekdanjo Jugoslavijo (MKSJ), je treba pojem neposredne udeležbe v sovražnostih presojati od primera do primera (angl. *case-by-case*), upoštevajoč posamezne osebne okoliščine vsake vpletene osebe v času spornih ravnanj.¹⁴⁵ MORK je v svojih Razlagalnih smernicah¹⁴⁶ vzpostavil tri kumulativne kriterije, ki morajo biti izpolnjeni, da bi se posamezna aktivnost lahko štela za neposredno udeležbo v sovražnostih:

1. obstajati mora verjetnost, da bo sovražno dejanje škodljivo vplivalo na vojaške operacije ali vojaško zmogljivost strani v oboroženem spopadu ali, nasprotno, da bo povzročilo smrt, poškodbo ali uničenje oseb ali predmetov, ki so zaščiteni pred neposrednim napadom (prag škode) (angl. *threshold of harm*);
2. obstajati mora neposredna vzročna zveza med sovražnim dejanjem in škodo, ki bo verjetno izvirala iz tega dejanja ali iz koordinirane vojaške operacije, katere integralni del je omenjeno dejanje (neposredna vzročnost) (angl. *direct causation*); in
3. sovražno dejanje mora biti posebej zasnovano tako, da neposredno povzroči zahtevani prag škode v podporo eni od strani v spopadu in v škodo nasprotni strani (napadalna povezava z vojskujočimi se stranmi v spopadu) (angl. *belligerent nexus*).¹⁴⁷

Za zadostitev zahtevanega praga škode iz prvega kriterija mora obstajati verjetnost, da bo dejanje negativno vplivalo na vojaške operacije ali vojaško zmogljivost strani v oboroženem spopadu. V odsotnosti vojaške škode pa je lahko prag dosežen tudi, ko gre za dejanje, ki bi lahko povzročilo smrt, škodo ali uničenje ljudi ali objektov, ki so zaščiteni pred neposrednim napadom (na primer civilistov).¹⁴⁸ Kot smo že omenili, bi lahko pripadniki ZVVP z izvedbo kibernetkega napada brez večjih težav povzročili funkcionalno škodo vojaškemu objektom, kar bi lahko zadostilo zahtevanemu pragu škode.¹⁴⁹ Še en

¹⁴⁴ N. Melzer, nav. delo (2008), str. 343.

¹⁴⁵ Mednarodno kazensko sodišče za nekdanjo Jugoslavijo (ICTY), *Prosecutor v. Duško Tadić*, IT-94-I-T, Trial Judgement of May 7 1997, tč. 616; ICTY, *Prosecutor v. Halilović*, IT-01-48-T, Trial Judgement of 16 November 2005, tč. 34; ICTY, *Prosecutor v. Pavle Strugar*, IT-01-42-T, Appeal Judgement of 17 July 2008, tč. 178.

¹⁴⁶ MORK, Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities, glej <<https://casebook.icrc.org/case-study/icrc-interpretive-guidance-notion-direct-participation-hostilities>> (12. 4. 2024).

¹⁴⁷ Glej tudi M. T. Veber, nav. delo, str. 22.

¹⁴⁸ N. Melzer, nav. delo (2009), str. 50.

¹⁴⁹ E. Calazans, nav. delo, str. 65.

primer takega sovražnega dejanja z doseženim pragom škode (in posledično izpolnjeno napadalno povezavo) bi bil tudi primer, ko posameznik zagotovi taktične obveščevalne podatke, če bi taka vrsta obveščevalnih storitev locirala in identificirala cilje kot integralni del uporabe sile zoper specifične vojaške cilje.¹⁵⁰ Sodobni primer je uporaba aplikacije ePPO na območju Ukrajine, ki prek osebnega mobilnega telefona civilistom omogoča hitro prepoznavo, opredelitev lokacije in sledenje ruskih vojaških zračnih groženj, kot so helikopterji, brezpilotna letala in reaktivne rakete, pri čemer aplikacija te podatke neposredno pošilja ukrajinski vojski, kar slednji omogoča, da se pravočasno odzove na grožnjo, ki je sicer sama ne bi zaznala.¹⁵¹

Za zadostitev drugega kriterija neposredne vzročnosti mora obstajati zadostna vzročna zveza med dejanjem in škodo, ki bi zaradi tega dejanja nastala.¹⁵² Neposredna udeležba v spopadih pomeni vojna dejanja, ki bi zaradi njihove narave in namena utegnila¹⁵³ povzročiti dejansko škodo osebnju in opremi sovražnih oboroženih sil. Poleg tega strokovnjaki poudarjajo, da so standardi, kot so »posredna povzročitev škode«¹⁵⁴ ali »materialni prispevek k škodi«¹⁵⁵ preširoki, saj bi zaobjeli celoto vojnih prizadevanj, kar bi na koncu bistveni del civilnega prebivalstva prikrajšalo za zaščito pred neposrednim napadom. Poleg tega zadevni pojem zajema samo situacije, ko posameznik osebno »sodeluje v dejavnostih škodovanja sovražniku, ki so v teku«¹⁵⁶ in osebno izvaja sovražna dejanja, ki so del teh sovražnosti, in ne, ko ima na primer zgolj pripravljalo vlogo. Škoda mora biti torej povzročena v enem vzročnem koraku.¹⁵⁷ Neposredna vzročnost škode ni omejena na bojne aktivnosti kot take, toda vseh dejavnosti v podporo vojaškim operacijam ne moremo šteti za neposredno udeležbo v sovražnostih, saj bi to v praksi ogrozilo smisel načela razlikovanja.¹⁵⁸ Skladno s tem v pojem

¹⁵⁰ M. Schmitt, nav. delo, str. 534, 511–546.

¹⁵¹ M. N. Schmitt in W. C. Biggerstaff, nav. delo.

¹⁵² N. Melzer, nav. delo (2009), str. 52.

¹⁵³ V zadevi *Prosecutor v. Pavle Strugar* (IT-01-42-T, Appeal Judgment of 17 July 2008, tč. 178), ICTY uporablja izraz *are intended* namesto *are likely*, kar v definicijo vključuje bolj subjektiven element *mens rea* v skladu s predmetom in namenom mednarodnega kazenskega prava.

¹⁵⁴ Third Expert Meeting on the Notion of Direct Participation in Hostilities – Summary Report. Mednarodni odbor Rdečega križa (MORK), Ženeva 2005, str. 28 (v nadaljevanju poročilo DPH 2005).

¹⁵⁵ Poročilo DPH 2005, str. 28 in 34.

¹⁵⁶ Second Expert Meeting on the Notion of Direct Participation in Hostilities - Summary Report. Mednarodni odbor Rdečega križa (MORK), Ženeva 2004, str. 10 (v nadaljevanju poročilo DPH 2004).

¹⁵⁷ N. Melzer, nav. delo (2009), str. 53.

¹⁵⁸ ICTY, *Prosecutor v. Pavle Strugar*, IT-01-42-T, Appeal Judgment of 17 July 2008, tč. 176. Glej tudi J. Pictet in drugi, nav. delo (1987), str. 619.

neposredne udeležbe v sovražnostih ni vključeno posameznikovo ravnanje, ki zgolj gradi ali ohranja sposobnost strani, da škodi svojemu nasprotniku ali, ki sicer le posredno povzroča škodo.¹⁵⁹ Uslužbenci ZVVP, ki tako na primer prevažajo orožje v skladišča ali pristanišča, izvajajo znanstveno raziskovanje, urijo oborožene sile, opravljajo vojaško svetovanje in logistične operacije (na primer dobavljajo hrano oboroženim silam in gradijo vojaške baze), niso neposredno udeleženi v sovražnostih, saj podpirajo vojna prizadevanja zgolj posredno.¹⁶⁰ Kljub temu bi lahko uslužbence ZVVP, ki bi opravljali storitve prevoza streliva na fronto, še vedno obravnavali kot legitimen cilj, saj je ta dejavnost nepogrešljivi del sovražnih dejanj, ki se zahteva po kriteriju neposredne vzročnosti.¹⁶¹ Podobno bi na primer veljalo tudi za uslužbence ZVVP, ki so najeti za varovanje različnih objektov (na primer skladišča, bolnišnice, objekte za pridržanje oseb ipd.), ki med oboroženim spopadom pod določenimi pogoji lahko postanejo legitimen vojaški cilj. V primeru opravljanja svoje pogodbene obveznosti varovanja zadevnega objekta bi torej s svojo morebitno reakcijo tudi sami postali neposredno udeleženi v spopadu. Omeniti je treba tudi zbiranje in distribucijo obveščevalnih podatkov na taktični ravni. Pri napadih se vojska namreč neposredno zanaša na posredovane informacije, zato je taka dejavnost nepogrešljiv in sestavni del vojaške operacije. Nasprotno pa zbiranje in distribucija obveščevalnih podatkov na strateški ravni zgolj prispeva k vojnim prizadevanjem in ne pomeni neposredne vzročne zveze.¹⁶²

V zvezi s tretjim kriterijem bojne povezave z vojskujočimi se stranmi je treba poudariti, da ni vsako dejanje, ki neposredno škodljivo vpliva na vojaške operacije ali vojaško zmogljivost strani oboroženega spopada ali neposredno povzroči smrt, poškodbo ali uničenje oseb in predmetov, zaščitениh pred neposrednim napadom, nujno tudi neposredna udeležba v sovražnostih.¹⁶³ Pojem je namreč omejen na posebna dejanja, ki so tako tesno povezana s sovražnostmi, da so sestavni del teh sovražnosti.¹⁶⁴ Pogodbeno MPOS opredeljuje taka de-

¹⁵⁹ N. Melzer, nav. delo (2009), str. 53.

¹⁶⁰ E. Calazans, nav. delo, str. 67–68.

¹⁶¹ N. Melzer, nav. delo (2009), str. 56. Glej na primer tudi *United States of America v. Salim Ahmed Hamdan*, U.S. Military Commission, 19. december 2007, str. 6: »The Commission also finds that the accused directly participated in those hostilities by driving a vehicle containing two surface-to-air missiles in both temporal and spatial proximity to both ongoing combat operations. Although Kandahar was a short distance away, the accused's past history of delivering munitions to Taliban and al-Qaeda fighters, his possession of a vehicle containing surface to air missiles, and his capture while driving in the direction of a battle already underway, satisfies the requirement of 'direct participation'.«

¹⁶² C. Lehnardt, nav. delo (2013), str. 430; H. P. Gasser in K. Dörmann, nav. delo, str. 262.

¹⁶³ N. Melzer, nav. delo (2009), str. 58.

¹⁶⁴ Prav tam.

janja kot zatekanje k sredstvom »poškodovanja sovražnika«, ¹⁶⁵ individualne napade pa kot tiste, ki so »usmerjeni proti nasprotniku«. ¹⁶⁶ Odločilno vprašanje je, ali je ravnanje uslužbencev ZVVP glede na okoliščine, ki prevladujejo v relevantnem času in kraju, mogoče razumno šteti kot dejanja, namenjena podpori eni strani v spopadu z neposrednim doseganjem zahtevanega praga povzročene škode nasprotni strani. ¹⁶⁷ Glede na to, da so ZVVP običajno najeta s strani ene od strani v oboroženem spopadu ter njihove dejavnosti v splošnem kažejo, na čigavi strani spopada so, bi bila zadostitev tega kriterija v primerjavi s prvima dvema najverjetneje preprostejša.

5. ALI SO USLUŽBENCI ZVVP PLAČANCI?

Razprave o ZVVP se pogosto začnejo z vprašanjem, ali so njihovi zaposleni pravzaprav plačanci, kar je pogosto posledica uporabe izraza plačanec v političnem in ne pravnem pomenu. ¹⁶⁸ V okviru MPOS je institut plačanca uporabljen samo v kontekstu mednarodnega, ne pa tudi v kontekstu nemednarodnega oboroženega spopada – slednji namreč ne predvideva privilegija borca. ¹⁶⁹ Prva avtoritativna pravna definicija plačancev izhaja iz 47. člena DP I, ki ne prepoveduje aktivnosti plačancev, temveč jim odreka status vojnega ujetnika. ¹⁷⁰ Če bi se pojavil dvom, ali so uslužbenci ZVVP upravičeni do statusa vojnega ujetnika, se morajo šteti za vojne ujetnike, dokler ustrezno sodišče ali tribunal ne presodi, ali so dejansko upravičeni do takega statusa ali ne. ¹⁷¹

Za opredelitev za plačanca po MPOS mora posameznik izpolniti šest kumulativnih pogojev, in sicer:

1. je bil posebej novačen, doma ali v tujini, z namenom, da se bojuje v oboroženem spopadu;
2. dejansko neposredno sodeluje v sovražnostih;
3. je motiviran za sodelovanje v sovražnostih predvsem z željo po osebem zaslužku in mu je v imenu ali s strani ene od strani v spopadu tudi dejansko obljubljeno materialno nadomestilo, ki bistveno presega zneske, ki jih prejema borci podobnega ranga in funkcij v oboroženih silah strani v spopadu;

¹⁶⁵ MORK, nav. delo (2005), oddelek II »Sovražnosti«, 22. člen.

¹⁶⁶ Prvi odstavek 49. člena DP I.

¹⁶⁷ N. Melzer, nav. delo (2009), str. 64.

¹⁶⁸ A. Clapham, nav. delo, str. 299–300.

¹⁶⁹ E. Calazans, nav. delo, str. 46; K. Dörman, nav. delo, str. 45–74.

¹⁷⁰ Ženevske konvencije iz leta 1949 niso omenjale plačancev, IV. Haaška konvencija iz leta 1907 pa ureja samo posledice aktivnosti plačancev z vidika nevtralnosti.

¹⁷¹ Drugi odstavek 5. člena ŽK III. E. Calazans, nav. delo, str. 39.

4. ni niti državljani strani v spopadu niti rezident ozemlja, ki je pod nadzorom strani v spopadu;
5. ni pripadnik oboroženih sil strani v spopadu in
6. ni poslan po uradni dolžnosti kot pripadnik oboroženih sil države, ki ni stran v spopadu.¹⁷²

Opisani kriteriji v praksi pomenijo zelo visok prag za opredelitev posameznika kot plačanca,¹⁷³ kar še toliko bolj velja za uslužbence ZVVP.¹⁷⁴ Kot jasno izhaja iz pripravljanih dokumentov (*travaux préparatoires*), je bil 47. člen DP I v besedilo te pogodbe vključen z namenom, da bi se ustreglo zahtevam afriških držav, ki so želele, da bi se plačancem odvzel status vojnega ujetnika. Kljub temu so določbo 47. člena DP I sestavljavci kot izjemo od temeljnega postulata MPOS (tj. zmanjševanja trpljenja posameznikov) namenoma zasnovali nekoliko ožje, da ne bi prišlo do prevelike relativizacije temeljnih pravil MPOS. Temeljni namen MPOS je namreč urejati ravnanja posameznikov, da bi se zmanjšalo trpljenje ljudi v oboroženih spopadih, ne pa ustvarjanje izjem, ki bi trpljenje nekaterih posameznikov še povečevale.¹⁷⁵

Vendar pa v praksi ZVVP v večini situacij ne izpolnjujejo pogojev za opredelitev za plačance.¹⁷⁶ ZVVP običajno angažira država, ki je udeležena v spopadu, za zagotovitev storitev, za katere njenim oboroženim silam primanjkuje strokovnega znanja, in torej ne za boj v kateremkoli specifičnem spopadu.¹⁷⁷ Običajno gre za svetovanje, izobraževanje, logistično podporo ipd., kar ne zadosti pojmu neposrednega sodelovanja v sovražnostih.¹⁷⁸ Tako bi Wagnerjevce lahko opredelili kot plačance le, kadar delujejo v oboroženih spopadih, v katerih Rusija (katere državljanstvo ima večina njihovih pripadnikov) ni neposredno

¹⁷² Točke a do f drugega odstavka 47. člena DP I. Enake kriterije lahko najdemo v že omenjenem 1. členu Konvencije Organizacije afriške enotnosti (OAU) o odpravi plačanstva iz leta 1977; in 1. členu Mednarodne konvencije Združenih narodov proti novačenju, uporabi, financiranju in usposabljanju plačancev iz leta 1989, pri čemer pri slednji, kot smo že omenili, manjka drugi kriterij, tj. neposredno sodelovanje v sovražnostih.

¹⁷³ E. Calazans, nav. delo, str. 44: obstaja zgolj nekaj izjem, v katerih so posamezniki zadostili šestim kumulativnim kriterijem, kot na primer sojenje plačancem v Angoli; F. Hampson, nav. delo, str. 31.

¹⁷⁴ E. Calazans, nav. delo, str. 43; F. Hampson, nav. delo, str. 14–16. Glej tudi Diplock Committee, Report of the Committee of Privy Counselors Appointed to Inquire into the Recruitment of Mercenaries (UK Comnd. 6569, 1976), str. 7.

¹⁷⁵ J. Pictet in drugi, nav. delo (1987), str. 573; K. Fallah, nav. delo, str. 605 in 599–611.

¹⁷⁶ E. Calazans, nav. delo, str. 46; E. C. Gillard, nav. delo, str. 561; C. Lehnardt, nav. delo (2013), str. 423.

¹⁷⁷ C. Lehnardt, nav. delo (2013), str. 423.

¹⁷⁸ M. F. Major, nav. delo (1992), str. 103; Komentar MORK DP I pojasnjuje, da zasebnih pogodbenikov, ki nudijo omenjene storitve, ne moremo šteti kot osebe, ki neposredno sodelujejo v sovražnostih.

udeležena v spopadu, na primer v Afriki (seveda ob predpostavki izpolnjevanja tudi vseh preostalih pogojev). Želja po zasebnem dobičku, ki je ključna za razlikovanje plačancev od drugih vojakov prostovoljcev, je poseben psihološki element, ki pa ga je izjemno težko dokazati.¹⁷⁹ Denarna nagrada pogosto namreč ni edina ali glavna motivacija posameznikov.¹⁸⁰ Če država, ki želi uporabiti storitve ZVVP, njihove uslužbence vključi v svoje oborožene sile, teh oseb ne moremo šteti za plačance.¹⁸¹ Zaradi zahteve po kumulativni izpolnitvi vseh šestih pogojev tako 47. člen DP I iz dogmatskega stališča daje občutek popolne redundance.¹⁸² V redkih primerih, ko bi bili uslužbenci ZVVP lahko opredeljeni kot plačanci, pa zanje veljajo temeljna procesna jamstva, kot jih zagotavljajo 75. člen DP I ter pravila običajnega MPOS.¹⁸³

6. SKLEPNE MISLI

Zgornja analiza je potrdila, da je vprašanje statusa uslužbencev ZVVP z vidika MPOS izjemno kompleksno, hkrati pa pomembno z več vidikov. Odnos z državo ter narava dejavnosti ZVVP je eno ključnih vprašanj pri presoji, ali jih lahko štejemo za borce ali civiliste. Kot smo prikazali, se status borca v skladu z MPOS lahko prizna zgolj uslužbencem ZVVP, ki jih najame država, tisti, ki delujejo v imenu nedržavnih akterjev, pa ohranijo status civilistov. Za civiliste štejemo tudi uslužbence ZVVP, ki sodelujejo zgolj v spremljajočih aktivnostih oboroženih sil. Njihovemu statusu ustrezno so torej zaščiteni s splošno prepovedjo neposrednega napada nanje, ki pa jo lahko izgubijo v primeru njihove neposredne udeležbe v sovražnostih, kar je odvisno od narave aktivnosti, ki jo uslužbenci ZVVP izvajajo.

Sklepno ugotavljamo, da je status uslužbenca ZVVP odvisen predvsem od narave odnosa posameznika z akterjem, ki je najel storitve ZVVP, ter od vrste aktivnosti, ki jih tak posameznik izvaja. Statusa po veljavnem MPOS ni možno določiti »samodejno«, brez podrobne analize dejanskih okoliščin, v katerih

¹⁷⁹ C. Lehnardt, nav. delo (2013), str. 423. Za standard poštenega postopka glej skupni 3. člen Ženevskih konvencij, 45. in 75. člen DP I ter Pravilo 100 Študije MORK.

¹⁸⁰ D. Shearer, nav. delo, str. 18.

¹⁸¹ E.-C. Gillard, nav. delo, str. 562; Glej uradne dokumente Diplomatske konference o ponovni potrditvi in razvoju mednarodnega humanitarnega prava, ki se uporablja v oboroženih spopadih, Ženeva (1974–1977), vol. XV, Committee III Report, Third Session, 21. april do 10. junij 1976, CDDH/236/Rev.1, tč. 102.

¹⁸² E.-C. Gillard, nav. delo, str. 562 in 568–570.

¹⁸³ Zlasti točka d skupnega 3. člena ŽK, ki prepoveduje izrekanje kazni in izvajanje usmrtitev brez predhodne sodbe, ki jo je izdalo redno ustanovljeno sodišče, ki zagotavlja vsa sodna jamstva, ki jih civilizirana ljudstva priznavajo kot nepogrešljiva. Glej tudi E. Calazans, nav. delo, str. 46; Pravila 100–102 Študije MORK.

ZVVP delujejo. Posledično tudi ni preprosto vnaprej jasno opredeliti obveznosti ZVVP in akterjev, ki jih najemajo.

Zaključimo torej lahko, da veljavno MPOS ne zagotavlja ustrezne pravne ureditve zasebnih akterjev na bojišču, zato bi bilo treba nadaljevati s prizadevanji za podrobnejšo mednarodnopravno ureditev, ki bi jasno opredelila pojem ZVVP in njihov status v MPOS, ne smemo pa spregledati tudi možnosti nadaljnjega razvoja prek prava človekovih pravic, na kar je nakazal tudi Odbor OZN za človekove pravice v svojem Splošnem komentarju št. 36.¹⁸⁴

Literatura

- Ilya Barabanov in Nader Ibrahim: Wagner: Scale of Russian mercenary mission in Libya exposed, v: BBC News Russian & BBC News Arabic, 11. avgust 2021, <<https://www.bbc.com/news/world-africa-58009514>> (21. 2. 2024).
- Emad Bouzo: The Wagner Group in Syria: Profiting Off Failed States, v: Fikra forum, 1. julij 2023, <<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/wagner-group-syria-profiting-failed-states>> (21. 2. 2024).
- Geoffrey Best: Humanity in Warfare, The Modern History of the International Law of Armed Conflicts. Weidenfeld and Nicholson, London 1980.
- Bojko Bučar: Smeri razvoja mednarodnega humanitarnega prava, v: Andrej Grasselli (ur.): Mednarodno humanitarno pravo: Zbornik ob 70-letnici sprejema ženevskih konvencij. Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani in Ministrstvo za zunanje zadeve RS, Ljubljana 2020, str. 77–108.
- Andrew Clapham: Human Rights Obligations of Non-State Actors. Oxford University Press, Oxford 2006.
- Human Rights Committee, General Comment No. 36, Article 6: right to life (CCPR/C/GC/36), 2018.
- Erika Calazans: Private Military and Security Companies: The Implications Under International Law of Doing Business in War. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne 2016.
- Lindsey Cameron: Private military companies: Their status under international humanitarian law and its impact on their regulation, v: International Review of Red Cross 88/863. Mednarodni odbor Rdečega križa, Ženeva 2006.
- Lindsey Cameron: Privatisation of Peacekeeping, Exploring Limits and Responsibility under International Law. Cambridge University Press, Cambridge 2017.

¹⁸⁴ Glej Human Rights Committee, General Comment No. 36, Article 6: right to life (CCPR/C/GC/36), 2018, tč. 15.

- Center for Strategic and International Studies: Massacres, Executions, and Falsified Graves: The Wagner Group's Mounting Humanitarian Cost in Mali, <<https://www.csis.org/analysis/massacres-executions-and-falsified-graves-wagner-groups-mounting-humanitarian-cost-mali>> (21. 2. 2024).
- Jernej Cvetek: Zasebna vojaška in varnostna podjetja z vidika mednarodnega prava. Diplomaska naloga. Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta, Ljubljana 2010.
- Louise Doswald-Beck, Jean-Marie Henckaerts: Customary international Humanitarian Law, Volume I. Cambridge University Press, Cambridge 2005.
- Knut Dörman: The legal situation of unlawful/unprivileged combatants, v: International Review of the Red Cross 85/849. Mednarodni odbor Rdečega križa, Ženeva 2003, str. 45–74.
- Expert Meeting on Private Military contractors: Status and State Responsibility for their actions – Final report. University Centre for International Humanitarian Law, Ženeva, 2005.
- Katherine Fallah: Corporate actors: the legal status of mercenaries in armed conflicts, v: International Review of Red Cross 88/863. Mednarodni odbor Rdečega križa, Ženeva 2006.
- Hans Peter Gasser in Knut Dörmann: Protection of the Civilian Population, v: Dieter Fleck (ur.): The Handbook of International Humanitarian Law in Armed Conflict. Oxford University Press, Oxford 2008.
- Emanuela-Chiara Gillard: Business goes to war: Private military/ security companies and international humanitarian law, v: International Review of the Red Cross 88/863. Mednarodni odbor Rdečega križa, Ženeva 2006, str. 525–572.
- Francoise Hampson: Mercenaries: Diagnosis Before Proscription, v: Netherlands Yearbook of International Law 3/22. Martinus Nijhoff Publishers, Leiden 1991.
- Jeremy Howell, Peter Mwai in Grigor Atanesian: Wagner in Sudan: What have Russian mercenaries been up to?, v: BBC News, 24. april 2023, <<https://www.bbc.com/news/world-africa-65328165>> (21. 2. 2024).
- Knut Ipsen: Combatants and non-combatants, v: Dieter Fleck (ur.): The handbook of international humanitarian law in armed conflict. Oxford University Press, Oxford 2008.
- David Isenberg: A government in search of cover: Private military companies in Iraq, v: Simon Chesterman in Chia Lehnardt (ur.): From Mercenaries to Market: The Rise and Regulation of Private Military Companies, Oxford 2007.

- Alexander Kees: Regulation of Private Military Companies, v: Göttingen Journal of International Law 3. Göttingen Institute for International and European Law, Göttingen 2011, str. 199–216.
- Jann K. Kleffner: The applicability of international humanitarian law to organized armed groups, v: International Review of the Red Cross, 93 (2001) 882, str. 443–461.
- Elke Krahmann: The United States, PMSCs and the state monopoly on violence: Leading the way towards norm change, Security Dialogue, 44 (2013) 1, str. 53–71.
- Chia Lehnardt: Private military companies, v: Nigel D. White in Christian Henderson (ur.): Research Handbook on International Conflict and Security Law, *Jus ad Bellum*, *Jus in Bello*, and *Jus post Bellum*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham 2013, str. 421–443.
- Chia Lehnardt: Private military companies and state responsibility, v: Simon Chesterman in Chia Lehnardt (ur.), *From Mercenaries to Market: The Rise and Regulation of Private Military Companies*, Oxford 2007.
- Marie-France Major: Contemporary private military firms under international law: An unregulated ‘gold rush’, v: Georgia Journal of International and Comparative Law, št. 23/103. University of Georgia School of Law, Athens, Georgia 1992.
- Angela McIntyre in Taya Weiss: Weak governments in search of strength: Africa’s experience of mercenaries and private military companies, v: Simon Chesterman in Chia Lehnardt (ur.): *From Mercenaries to Market: The Rise and Regulation of Private Military Companies*. Oxford 2007.
- Mednarodni odbor Rdečega križa (MORK): Contemporary challenges to IHL – Privatization of war: Overview, 2013 <<https://www.icrc.org/en/document/privatization-war>> (21. 2. 2024).
- Mednarodni odbor Rdečega križa (MORK): Implementation mechanisms, <<https://casebook.icrc.org/law/implementation-mechanisms>> (4. 2. 2024).
- Mednarodni odbor Rdečega križa (MORK): Rules of International Humanitarian Law and Other Rules Relating to the Conduct of Hostilities. Mednarodni odbor Rdečega križa, Ženeva 2005.
- Mednarodni odbor Rdečega križa (MORK): Summary Report of the Third Expert Meeting on the Notion of Direct Participation in Hostilities, Ženeva 2005. <<https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/2005-09-report-dph-2005-icrc.pdf>> (4. 2. 2024).
- Mednarodni odbor Rdečega križa (MORK): Commentary on the Third Geneva Convention: Convention (III) Relative to the Treatment of Prisoners of War. Cambridge University Press, Cambridge 2021, str. 45–544.

- Mednarodni odbor Rdečega križa (MORK): Interpretative Guidance on the notion of Direct Participation in Hostilities under International Humanitarian Law. Mednarodni odbor Rdečega križa, Ženeva 2009.
- Montreux Document on pertinent international legal obligations and good practices for States related to operations of private military and security companies during armed conflict (A/63/467-S/2008/636, annex).
- Nils Melzer: Interpretive Guidance on the notion of Direct Participation in Hostilities under International Humanitarian Law. Mednarodni odbor Rdečega križa, Ženeva 2009.
- Nils Melzer: Targeted Killing in International Law. Oxford University Press, Oxford 2008.
- Microsoft: An overview of Russia's cyberattack activity in Ukraine, <<https://query.prod.cms.rt.microsoft.com/cms/api/am/binary/RE4Vwwd>> (21. 2. 2024).
- Marta Molino Jiménez: The Intervention of the United States in Iraq and the presence of Private Military and Security Companies: The case of Blackwater. Universidad Europea, Madrid 2021.
- Ruta Nimkar: From Bosnia to Baghdad: The Case for Regulating Private Military and Security Companies, v: Journal of Public and International Affairs, 20 (2009).
- Jennie Palmer: War For Sale: The Case of Blackwater Unaccountable Private Military Companies in Iraq and Afghanistan. Regis University, Denver 2018.
- Carmen E. Pavel: Alternative agents for humanitarian intervention, v: Journal of Global Ethics, 6 (2010) 3, str. 323–338.
- Simon Chesterman, Chia Lehnardt: From mercenaries to market: The rise and regulation of private military companies. Oxford 2007.
- Michael N. Schmitt in William Casey Biggerstaff: Ukraine Symposium – Are Civilians Reporting with Cell Phones Directly Participating in Hostilities?, v: Lieber Institute, 2. november 2022, <<https://lieber.westpoint.edu/civilians-reporting-cell-phones-direct-participation-hostilities/>> (21. 2. 2024).
- Stephanie Pell: Private-Sector Cyber Defense in Armed Conflict, v: Lawfare, 1. december 2022, <<https://www.lawfaremedia.org/article/private-sector-cyber-defense-armed-conflict>> (21. 2. 2024).
- Michael Picard: Private Military and Security Companies Are A Homegrown Threat, v: Inkstick, 25. april 2023, <<https://inkstickmedia.com/private-military-and-security-companies-are-a-homegrown-threat/>> (21. 2. 2024).
- Jean Pictet, Claude Pilloud, Jean de Preux, Yves Sandoz, Bruno Zimmermann, Philippe Eberlin, Hans-Peter Gasser in Claude F. Wenger: Protocol I; Phi-

- lippe Eberlin: Annex I; Sylvie-S. Junod: Protocol II, v: Yves Sandos, Christophe Swinarski in Bruno Zimmermann (ur.): Commentary on the additional protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949. Mednarodni odbor Rdečega križa, Ženeva 1986.
- Jean de Preux, Frédéric Sordet, Claude Pilloud, Henri Coursier, René-Jean Wilhelm, Oscar M. Uhler, Jean-Pierre Schoenholzer in Jean S. Pictet (ur.): Commentary on the Third Geneva Convention: relative to the treatment of prisoners of war. Mednarodni odbor Rdečega križa, Ženeva 1960.
- Jean S. Pictet, Frédéric Sordet, Claude Pilloud, Jean-Pierre Schoenholzer, René-Jean Wilhelm, Oscar H. Uhler in Jean S. Pictet: Commentary of the First Geneva Convention: for the amelioration of the condition of the wounded and sick in armed forces in the field. Mednarodni odbor Rdečega križa, Ženeva 1952.
- Jean-François Quéguiner: Direct participation in hostilities under international humanitarian law. Program on Humanitarian Policy and Conflict Research at Harvard University, 5-6, Harvard 2003.
- Reality Check Team: What are private security companies doing in Afghanistan?, v: BBC News, 2. december 2018, <<https://www.bbc.com/news/world-46400647>> (14. 2. 2024).
- Vasilka Sancin, Dominika Švarc in Matjaž Ambrož: Mednarodno pravo obo-roženih spopadov, Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje. Littera Picta, Ljubljana 2009.
- Michael Schmitt: Humanitarian law and Direct Participation in Hostilities by Private Contractors or Civilian Employees, v: Chicago Journal of International Law, 5 (2004) 2.
- David Shearer: Private Armies and Military Intervention. Oxford University Press za International Institute for Strategic Studies, Oxford 1998.
- Benedict Sheehy, Jackson Maogoto in Virginia Newell: Legal Control of the Private Military Corporation, 1. izdaja. Palgrave Macmillan, London 2009.
- Ori Swed in Daniel Burland: The Global Expansion of PMSCs: Trends, Opportunities, and Risks, 2020, <<https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Mercenaries/WG/ImmigrationAndBorder/swed-burland-submission.pdf>> (14. 2. 2024).
- Esti Tambay in Anna Khalfauoi: Status of Private Military Companies Personnel under IHL: Implications for Prosecuting Members of the Wagner Group in Ukraine, v: Opiniojuris, 14. november 2023, <<https://opiniojuris.org/2023/11/14/status-of-private-military-companies-personnel-under-ihl-implications-for-prosecuting-members-of-the-wagner-group-in-ukraine/>> (21. 2. 2024).

- The Guardian: Wagner mercenary admits 'tossing grenades' at injured Ukrainian PoWs, <<https://www.theguardian.com/world/2023/apr/18/wagner-mercenary-admits-tossing-grenades-at-injured-ukrainian-pows>> (21. 2. 2024).
- The Sentry, Architects of Terror: The Wagner Group's Blueprint for State Capture in the Central African Republic, <<https://thesentry.org/reports/architects-of-terror/>> (21. 2. 2024).
- Damien J. van Der Toorn: Direct participation in hostilities: a legal and practical evaluation of the ICRC guidance. Attorney-General's Department, Commonwealth of Australia, 2009.
- Marie-Louise Tougas: Commentary on Part I of the Montreux Document on Pertinent International Legal Obligations and Good Practices for States Related to Operations of Private Military and Security Companies During Armed Conflict, v: International Review of the Red Cross 96/893. Mednarodni odbor Rdečega križa, Ženeva 2014, str. 305–358.
- Danilo Türk: Temelji mednarodnega prava, 2., pregledana in dopolnjena izdaja. GV Založba, Ljubljana 2015.
- Mario Urueña-Sánchez in Héctor Olásolo: Military and Security Companies, Responsibility of States and International Humanitarian Law: Toward an Interdisciplinary Definition, Revista derecho del Estado, št. 57/2023, str. 135–160.
- Maruša T. Veber: Palestinsko-izraelski konflikt: mednarodno parvo – *quo-vadis?*, v: Teorija in Praksa, LXI (2024) 1, str. 7–40.
- Winston Williams in Jennifer Maddocks: Ukraine Symposium – The Wagner Group: Status and Accountability, v: Lieber Institute, 23. februar 2023, <<https://lieber.westpoint.edu/wagner-group-status-accountability>> (14. 2. 2024).